

Sziváctól Szivácig

Útközben idefelé Szivácra, Verbászon keresztülhaladva, megnyugodva tapasztalhattam, hogy az élet nem állt le, vagyis a Vital nevű gyár továbbra is áll, működik, azaz funkcióban van. A nyár eleji események után ugyanis nem voltam benne biztos, hogy mindent a legnagyobb rendben találok. Attól félttem, hogy a pusztulás, a pusztítás leállíthatatlan. Lehetséges, hogy az akkori brutális szoborgyalázásról sokan nem is hallottak, mivel tudtommal az Újvidéki Rádióon kívül a média nem is foglalkozott az esettel. Jegyzet a Bergson-szobor meggyalázásáról a szenttamási és verbászi község határán – ha jól emlékszem, ezen a címen számoltunk be az esetről művelődési műsorunkban. Nem tudom, hogy sikerül-e most szó szerint idéznem, habár a rádió kiküldött riportere én magam voltam, de íme, megkísérlem.

Mit mondjak? Csakis az igazat, de azt, amiről most beszélni szándékozom, nem szabad komolyan venni, ami nem jelenti egyúttal azt is, hogy mondanivalóm komolytalan lesz. Az életlendületről lesz szó, illetve arról, hogyan tűnt el, veszett ki belőlünk e tájon élőkből, talán mégsem örök időkre, valahol Szenttamás és Verbász közt az ezredforduló környékén. De lehet, hogy nem ez történt, lehetséges, hogy éppen mi és most jutottunk e már-már elvesztett képességünk birtokába, újra. Ennyit a sejtésekről, ami biztos: szoborgyalázás történt, ami errefelé, sajnos, mindennapi gyakorlat. Egy apróság mégis különössé teszi az esetet: a félig kidöntött szobor tudniillik láthatatlan, vagy csak keveseknek mutatkozott meg eddig. Henri Bergsonnak, a múlt század jelentős francia filozófusának emlékére állították, titokban persze, mivel a kemény szocialista időkben történt. A szerző kiléte ismeretlen, valamelyik tartományi pártvezér lehetett, aki – a kivétel erősíti a szabályt – művelt is volt, humorérzéke is volt.

Miért Szenttamás, miért Verbász, és miért Bergson?

Bergson Párizsban született 1859-ben, 1941-ben hunyt el, a német megszállás idején, utolsó útjára csupán a lánya és Paul Valéry, a nagy költő és izgalmas esszéista kísérte el. 1928-ban megkapta az irodalmi Nobel-díjat. Legolvasottabb könyve *A nevetés*, legjelentősebb pedig a *Teremtő fejlődés*, melynek tárgya az éltető lendület, vagyis az élan vital. Az életlendület mibenlétének kifejtéséhez most nincs időnk, de attól félek, tehetségünk sem. Mindenesetre Szenttamás legjelentősebb gazdasági létesítményét Elannak, Verbászét Vitalnak nevezték el annak idején. Még hozzá Szenttamás esik nyugatra, vagyis a térképen balra, tehát balról jobbra olvasva: élan vital. Nem hiszek a véletlenben, de még akkor is, ha a véletlen szülte, szép főhajtás volt ez Henri Bergson emléke előtt. Miért a múlt idő? Ha az értesüléseim pontosak, az Elan tönkremenőben, vagy már tönkre is ment. Eszerint élet tehát még van e tájon, de elán, lendület, életlendület már alig. Vigaszul, vagy ellenpontként, ellenérvként éppen Bergsont idézhetem: „Az értelmet az életnek természetes nem értése jellemzi.” Leegyszerűsítve: az értelem elnyomja az intuíciót, végső soron az élan vitalt. Lehet, hogy szerencsésebbek vagyunk, mint azt sejtjük, vagy mint megérdemeltük. Nincs kizárva, hogy az értelmetlen tetteinkből következő nyomor a mi nagy szerencsénk. Az Elan elbocsátott munkásai, átejtett kis részvényesei aligha érzik ezt így, de ők e bölcséleti kifejezésnek csupán a felét birtokolták.

Marad a tény: a balkáni véres polgárháborúk, az ostoba gyűlölködések egyik nagy vesztese Henri Bergson francia filozófus lett. Kidöntötték a láthatatlan, vagy csupán olykor a sejtelmes félhomályban éppen csak feldehangzó, de mégis nagyszabású emlékművét, itt a Vajdaság szívében, valahol félúton Szenttamás és Verbász között. A barbárok, akikből az *élan vital* igazán nem hiányzott.

Eddig csak eljutottunk nagy nehezen.

Most kellene – kacskaringós mondatokkal összekuszálva a valóságot – valami olyasmit mondanom, hogy irodalmunk eme jeles ünnepén mégiscsak látok bizonyos biztató jeleket – ha szélhámos lennék, vagy vezércikket író pártkatona. De én csak amolyan botcsinálta publicista vagyok, és azt látom, hogy a mai ünnep, a Szenteleky Napok, egyre kevesebbeknek az ünnepe. Ami nem baj. Bergson szobrát is hiába döntögetik a verbászi-szenttamási határban, Bergson attól még Bergson marad. Szenteleky emlékének és a vajdasági irodalomnak is jobb, ha nem támogatják, bármilyen megfontolásból, azok, akik nem szeretik, nem olvassák. Ami persze nem igaz, de jól hangzik. Fizessenek csak, fizessenek, mi meg majd rájuk se rántunk, hogy a világ végre szebb legyen. Mivel amúgy se értünk semmit az egészből, rongyolódjanak le ők, gyarapodjunk mi. És így legyen ez Sziváctól Szivácig, legyünk tele egyre több étellel és lendülettel, míg ki nem halunk.